

Nagytétény peremén

Fővárosi Őrjárat XIV.

Fekete Gábor

Dél-budai változások

1950 után sokáig, majd másfél évtizedig úgy tűnt, hogy a főváros nem tud mit kezdeni a Budához csatolt déli vidékkel. Mintha a XXII. kerület nemcsak a kerületi számjelzések sorrendjében maradt volna az utolsó helyen, hanem a fontossági sorrendben is; erre felé nem hívták fel magukra a figyelmet ipari fellegvárak, gazdag termelőszövetkezetek, idegenforgalmi nevezetességek, különböző városrészek összekötését szolgáló csomópontok. A lélekszám még úgy se, hiszen e tekintetben az 1970. évi népszámláláskor is az utolsó előtti helyen állt Budapesten a kerület. Ennek következménye az is, hogy budapestiek sokasága a mai napig sem lenne képes hirtelenjében e városrészből több nevezetességet felsorolni, mint a nagytétényi sertéshizlaldát, a kastélymúzeumot és a budafoki borpincészetet.

Három év = 20 év

Mellesleg az újonnan szerveződött kerületen belül sem uralkodtak felhőtlen viszonyok. A fejlesztési terveik vitái során, olykor a rendelkezésre álló anyagiak elosztásakor is, minduntalan érezhető volt a két hajdani község, Budatétény és Nagytétény „kisebbségi komplexusa” a városi Budafokkal szemben, jóllehet ez utóbbi is alaposan elmaradt az átlagos kisváros színvonalától. A vicinális, a szatócsboltok, a földes utak, a kutak világa urbanizációért kiáltott, különösen azok után, hogy a szomszédvár, a XI. kerület óriássá nőtt, s kezdett groteszkké válni a különbség: a kerülethatárokon szinte átmenet nélkül váltotta fel falu a metropolist.

Dél-Buda jövőbeni történetírói alighanem a harmadik és a negyedik öt-éves terv találkozására kelteznek majd a fordulat időpontját. A hatvanas évek közepe óta érezhető fokozatos fejlődés körülbelül három éve vált dinamikusá. Mindenekelőtt a modern beépítés révén; a budafoki kísérleti lakótelep,

amelynek néhány háza hét esztendeig épült, szerencsére ekkor már nem szolgált példaként. 1970 óta a kerület kapujában felépült lakóházak és több más építkezés nyomán 1630 modern családi otthon kulcsát adták át — másfélszer annyi lakásért, mint amennyit a megelőző húsz esztendőben. Iskolai tantermet meg éppenséggel annyit kapott a legutóbbi öt-hat évben a kerület, mint amennyit korábban félévszázad alatt a három település. Ugyanezen idő alatt több járda épült itt, mint amennyi Budafok létezése óta összesen; s jellemző, hogy amíg 1966—1970 között a 800 millió forintot sem érte el az az összeg, amellyel a kerületi tanács gazdálkodhatott, tavalyelőtt és tavaly, mindössze két év alatt, ennél jóval több jutott fejlesztésre. Ez év áprilisában a tanács hozzájárult az 1970. évi népszámlálás adatainak és az ezzel kapcsolatos tervezésnek a korrigálásához is: alig két és fél év elteltével Dél-Buda lélekszáma 8 ezerrel gyarapodott, s elérte az 50 ezret.

A „szomjazó” városrész

Dél-Budán pillanatnyilag a Suppánkerti — egyébként az építkezés minden más feltételével rendelkező — kétezer lakásos lakótelep megteremtését a vízhiány akadályozza; az ipar ugyanezen ok miatt a 30 hektárnyi fenntartott területen nem kíván élni települési lehetőségeivel. A vezetékek, a Vízművek kútjainak meglevő kapacitása nemcsak a fejlesztésben okoz gondot, hanem a napi ellátásban is; valahányszor a fővárosban vízhiány lép fel, azt Dél-Buda elsőként érzik meg. A hálózat kiépítésével szinte méterenként lehet csak haladni; s ahol megvan a vezeték, gyakran ott is „szaharai” gondokkal kell megküzdeni, oly vékonyan csordogál a víz. A főváros északi termelőkútjairól érkező víz Kelenföldnél „elfogy”. Nem lesz olcsó mulatság a középtávú és a távlati tervekben előirányzott dél-budai víz-

A budatétényi kísérleti lakótelep

nyerő telepek, kutak építése sem, mert erre felé lényegesen nagyobb a víz ásványi tartalma, következőképp tisztítási költsége is.

A közművesítés elmaradottsága — csakúgy, mint más, korábban falusias peremkerületben — itt is szemléletesen bizonyítja, hogy csak a víz, a gáz, a csatorna, az út teheti a várost — várossá. Ráadásul a kerület specialitása is rengeteg pénzt emészt fel: Budafokot alápincézett városrésznek is nevezik, s a pincék, támfalak rendszeres karbantartása, megerősítése nélkül éppen úgy nem lehet hozzákezdeni a fejlesztési tervek megvalósításához, mint vízvezeték vagy csatorna nélkül. A lakásépítkezést különösen intenzív városrendezésnek, útszabályozásnak kellett és kell megelőznie, a kerítések, vízaknák áthelyezése, az utak birtokba vétele, átvágása a viszonylag csekély szanalás ellenére is alaposan megemelte a kártalanításra szánt összegeket. Mindez a majd másfél évtizeden át tülelemre intett városrészt most Budapest egyik „legdrágább” kerületévé teszi.

Ami viszont nem vitatható: Budafok, Nagytétény és Budatétény, a három szomszéd manapság már együtt sűrű és együtt nevet. Három kerületközpont ugyan nem lehetséges — e tekintetben Budafok adottságaira kell támaszkodni —, a fejlesztés azonban nem egyoldalú. (A tanácsiak még véletlenül sem hajlandók kiejteni külön-külön a volt települések nevét.) A budatétényi barlang-lakásokat a budapesti nyomortelepek közül az elsőként adták át a múltnak, a nagytétényi Bartók Béla úti lakótelep méltó párja a budafoki, Leányka utcai modern negyednek, a kastélymúzeum előtti gyermek játszópark párját ritkítja a kerületben; a HÉV száműzetését mindhárom településen „népünnepély” kísérte, s a sok egyéb példa között a tíz millió forintért nemrég felépített budatétényi panel-iskola is jelzi, hogy a tanács egységes szemlélettel gondoskodik a XXII. kerület egészének haladásáról.

Idegenforgalom — vendéglátás nélkül

A kerület néhány sajátosságáról érdemes szót ejteni, mert azok alaposan megkülönböztetik a főváros más részeinek vonásaitól. Budafok és környéke valóban nem átjáró-kerület, idegenforgalma mégis nagy. Az M7-es országút léte csak ideiglenesen csökkentette a nyári balatoni forgalmat a Nagytétényi úton, a Kamara-erdei hajtúrkanyarban, a régi balatoni kivezető műúton. Időközben ugyanis Érd és Százhalombatta népes városokká nőtték ki magukat, a Kertészeti Kutató Intézet virágkiállításai pedig országos nevezetességgé; a belső idegenforgalmat a terjeszkedő kerületi üzemek, a budafoki felüljáró és a 70 ezer vidéki lakos egészségügyi ellátását is vállaló, néhány éve épült rendelőintézet növeli. Viszont a külső idegenforgalom is megint évről évre emelkedik: a kerületrészt egykori lakói, a Németországba települt itteni svábok mind sűrűbben látogatnak haza családjukhoz.

Különös módon erről a belső és külső idegenforgalomról a vendéglátóipar nem hajlandó tudomást venni. Szinte az egész kerületben egyetlen reprezentatív vendéglátóhely sem található, de még másod-harmadosztályú egységekkel sincs elkényeztetve a lakosság. A vendéglátó szakemberek szerint erre felé „nincs fantázia” biztatók, presszók, éttermek létesítésében, a budafoki, budatétényi domboldalal családi ház rengetegében maguk főznek-sütnek az emberek, nehezen mozdulnának ki még egy duplára is. Nos, ellenvéleményünk van, országos tapasztalatokra is hivatkozva, de kerületre is: érdemes ellátogatni az egyik budafoki szövetkezeti szuterén-lacikonyhára, vagy a Kossuth Lajos utcai presszóba; mindkettő örökösen zsúfolt. Nehéz elképzelni, hogy a budafoki, városi Duna-part mentén egy halászcsernye, a városközpontban egy étterem ne lenne hamar népszerű. Egy másik kerületi jellegzetesség

Budafoki utcaképlet

A Budafokot Albertfalvával összekötő felüljáró

A nagytétényi Kastélymúzeum. Csígy László felvételei

Mezőgazdasági terület a vasút és a Duna között

— amelynek ugyancsak híján van Budapest —: a szabad terület. A XXII. kerületben egyedi lakásépítkezésre is, üdülőtelekre is tekintélyes tartalékföldek állnak rendelkezésre. A többi között a budafoki felsőváros akár hat-száz lakást is készségesen magába fogadna. A tanulmánytervekben fel-

is 90 holdnyi területet lesnek sóvárogva a jelentkezők, akik szinte fillérekért kapnák bérbe a tanácstól a telket. De nem kapják. E területeket a főváros tartalékolja bizonytalan időre és bizonytalan célokra. Ilyenformán a kerületi tanács nem húsz, de tíz vagy öt évre sem adhatja ezeket bérbe,

Budafoki borpince

vázolt négyszintes, villaszerű családi otthonok szentendrei, leányfalusi atmoszférát árasztanának, a domboldalról a Dunára tekintő ablakaikkal. A hasznosítható állami tartalék területekre ezek és ezek várnak, mint leendő vikendtelek-bérlők; a Duna mentén és a dombokon pillanatnyilag

hogyan hétvégeken a kerület lakosai s máshová valósi budapestiek üdüljenek, kertészkedjenek rajtuk. Maximálisan egy évre szólhat a bérleti szerződés, márpedig ez elfogadhatatlanul rövid idő, hiszen mire a lakosok kivinnék a helyszínre a palántákat, akár már búcsút is mondhatnak telküknek.

A Kossuth Lajos utca — háttérben a Nagytétényi úti új házak

Családi házak — következményekkel

A harmadik sajátosságot a családi házak tömege kölcsönzi a XXII. kerületnek, amelyre a „földszintes városrész” elnevezés nem egyértelműen hátrányos. Bárki elsétálhat például a budatétényi villácskák környékén, hogy építészeti esztétikumot, csendet, pazar levegőt, virágkultuszt, kemény munkával termővé tett gyümölcsösöket leljen, és fogalmat alkosson az élet-színvonal emelkedéséről. A családi házak sokasága egyébként egy sereg előnyt és hátrányt jelent a tanácsiaknak.

Egyrészt azért, mert tulajdonosaik kétségtől készségebbek, ha társadalmi munkáról, környékük szépítéséről, gazdagításáról van szó, mint — mondjuk — egy toronyház lakói. Ugyanakkor az sem vitatható, hogy lényegesen könnyebb a kis területen levő lakóház-telepek igényeit kielégíteni közlekedéssel, üzlettel, villanyval, gázzal, telefontal, mint minden egyes családi ház kívánalmának külön-külön eleget tenni. Végül pedig nem kétséges, hogy a földszintes városrész mérhetetlenül sok galibát okoz a tanács igazgatási osztályának: a tulajdonosok gyerekei megházasodnak, szükség lenne a bérlők által lakott családi házakra, szobákra, az új lakásrendelet lehetőségét is ad elfoglalásukra — s megkezdődik az öldöklő harc...

Zöldterület-e a XXII. kerület? Kiterjedt családi házas, kiskertes övezetei, parkjai, kiserdői vitathatatlanul azzá teszik, nem szólva arról, hogy errefelé a könnyűipar az uralkodó, alig-alig található füstös üzem. Épp ezért feltűnő, hogy a kerületben kevesebb a gondozott park, mint a főváros belső részein. Ebben, sajnos, az építkezések is ludasak. Örvedetes, hogy a centenáriumi év ünneplése a parkok és a játszótérek számának gyarapítására terelte a felajánlásokat: a fásítási program mellett játszótér épül e hónapokban a Honfoglalás utca és a Hosszúréti árok között, valamint a Pannónia utcában, öregek parkja a Leányka utcai lakótelepen, s „beszáll” a tanács több sportpálya létesítésébe is.

Mozi és villamos

Abban a kerületben, ahol a köztisztaság elé tűzött célok között mindmáig külön programot kap egyetlen félpormentes szemégyűjtő gépkocsi beállítása, s ahol a járda negyzetkilométernyi területeken ismeretlen, talán fényűzésnek hat 20 millió forint elköltése — mozira. Pedig az idén átadásra kerülő, ötszáz férőhelyes budafoki filmszínház nem luxus. A területét tekintve negyedik legnagyobb kerületben ugyanis nem várthat magára a hajdani falusi kulturális viszonyok felszámolása sem. A dél-budaiai félórás villamosozások árán juthatnak el valamirevaló moziba, nem szólva arról, hogy télen az esti hazabandukolás a fagyos-havas, meredek dombokra, az eléggé gyatrán világitott utcák, telkek között ugyancsak elveszi a lakosok kedvét a filmtől. Pedig a kulturálódás iránti igények nem falusiasak. A kerület egyetlen gimnáziuma, a Budai Nagy Antal alig győzi az érdeklődést a zenei tagozat iránt; a fiatalok évek óta tartó

ostroma ere... hozták a Komáromi úti KisZ-klub éjsztését, s ugyanezért tárta ki előttük művelődési otthona kapuit a Kertészeti Kutató Intézet.

A gyermek- és ifjúsági intézmények fejlesztésére egyébként a kerület ipara tizenhét millió forintot költött egyetlen év alatt. Nemcsak az összeg nagysága jellemző, hanem az elhanyagoltság mértéke is! Budatétényben hosszú éveken át aladúcolt, fatámasztékoktól zsúfolt osztálytermekben tanultak a gyerekek, de teljesen elhasználódott állapotú, régi, földszintes falusi iskolák másutt is szép számmal akadtak a kerületben. A nagyvárosi ipar segítségével a falusi területnek elvárható és példamutató volt; a legmodernebb japán gépekkel működő Hungária-műanyagüzem, az egymilliórdos beruházással folyamatosan épülő Chinoi-gyárrészleg, a Gyufagyár, a Női Fehérmű Gyár, a Farostlemezgyár és más üzemek támogatása a jövőben feltehetően kibővíti, a többi között „egy üzem — egy közmű” mozgalomá.

Hasonló segítség elkelne a kerületnek a BKV részéről is. A közlekedés a legutóbbi évekig még az erősen kifogásolható budapesti színvonalat tekintve is átlagon aluli volt a kerületben. Jellemző, hogy az erre irányuló panaszok felülmúlták a lakás- és közműállapotokat kifogásoló észrevételek számát. Az autóbuszokról többen maradtak le, mint ahányan felfértek, s a BKV csupán azzal tudott érvelni, hogy — teljesen párhuzamos közlekedés lévén — utazzanak a kerületiek villamoson. Most — különösen a néhány hónapja indított körtéri gyorsjáratokkal — jelentősen javult az autóbusz-közlekedés, ha nem is minden tekintetben. A budatétényi dombokra közlekedő 50-es járat félóránkénti indítása azonban éppenséggel nem felel meg a fővárosi élettempónak. Most viszont a villamosközlekedéssel nincsenek kibékülve a kerületiek: a rendszertelen indítás, a Varga Jenő téri egyvágányos megoldás különösen nehéz perceket szerez a XI. kerületi gyárakban dolgozó nagytétényi, budatétényi lakosoknak.

Aki a modern felüljáróról a XXII. kerület kapujába érkezik, már nem érzi magát úgy, mint a városból egyszerűen faluba csöppent látogató. A Leányka utcai tízemeletes lakóházak sora, a szatócbsoltok helyén nyíló ABC-áruházak, a felújított, s részben átépített Nagytétényi út, a tatarozott iskolák, a tetszetős magánérs építkezések, a kerület épülő első autószer-vice — mindezek a XXII. kerület fel-tápázkódásának jegei. Mindamelllett Dél-Buda modernizálódása nem lesz könnyű és gyors folyamat. Figyelembe véve, hogy az 1975-ig felépülő négyezer új családi otthon még csak tovább növeli a kerület egész lakosságának urbanizációs igényeit, Buda e déli részén nagy erőfeszítésekre, a helyi üzemek és a főváros megkülönböztetett támogatására lesz szükség. Az olyannyira jellegzetes falusias, peremkerületi viszonyok, s azok hosszú időn át érzékelhető konzerválódása ellenére a XXII. kerületnek most mégis komoly esélyt kell adni arra, hogy hamarosan feltör a „huszonkettedik helyről”.